زندگی و آثار
حسینقلی طاطائی

به کوشش

محمدرضا شرایلی

مؤسسه‌ی فرهنگی ـ هنری ماهور
تهران ۱۴۰۴

فهرست

یادداشت (فرزندان) ۶
مقدمه ۷
۱. زندگی‌نامه ۹
۲. سفرهای خارجی ۱۶
۳. صفحه‌شناسی ۳۰
۴. زمینه‌های تاریخی رواج ویلن در ایران، جایگاه طاطائی و بررسی شیوه‌ی نوازندگی او ۴۶
۵. آثار سینمایی ۵۵
۶. آثار موسیقایی مکتوب ۶۳
۷. طاطائی در سروده‌های شعرا ۱۴۲
پیوست‌ها ۱۴۵
تصاویر ۱۴۷
اسناد ۱۵۷

یادداشت

به نام ایزد یکتا
به یاد پدری هنرمند، به احترام میراثی ماندگار

تقدیم به روان پاک هنرمند والامقام، حسینقلی طاطائی که سال‌ها عمر پربار خود را وقف اعتلای موسیقی اصیل ایرانی نمود. نام او با نوای ویلن جادویی و آهنگ‌های دلنشینش در خاطره‌ها ماندگار خواهد بود. حسینقلی طاطائی نه تنها یک نوازنده‌ی چیره‌دست، بلکه آهنگسازی خلاق و نوآور بود که با الهام از ریشه‌های غنی موسیقی سنتی ایران، آثار بدیعی را خلق نمود. او میراث‌دار خاندانی هنرپرور بود. اکنون، پس از سال‌ها، با همتی والا و تلاشی بی‌دریغ، اسناد و مدارک ارزشمند به‌یادگارمانده از این هنرمند گرانقدر، گردآوری و تنظیم شده و با حمایت و همراهی صمیمانه‌ی جناب آقای شرایلی (گردآورنده و پژوهشگر موسیقی) و انتشارات ماهور، با مدیریت جناب آقای موسوی، در قالب این کتاب نفیس، پیشکش دوست‌داران هنر و موسیقی می‌شود.

بر خود لازم می‌دانیم از هنرمند گرامی جناب آقای فرهاد بابایی و فرزند هنرمندشان، مهرآریا، که نخستین بار با مشاهده و اجرای برخی نت‌های دستنویس موجود از ساخته‌های پدرمان، اهمیت این آثار و لزوم مستندنگاری و انتشار اسناد و مدارک حاضر را گوشزد کرده و در این امر، ضمن معرفی موضوع، موجبات ارتباط با مدیریت محترم انتشارات ماهور را نیز فراهم آوردند، صمیمانه قدردانی کنیم. همچنین از انتشارات ماهور به خاطر اهتمام و دقت نظر در تولید این اثر ارزشمند، کمال تشکر را داریم. این کتاب نه تنها ادای دینی است به استاد حسینقلی طاطائی، بلکه پاسداشتی است از میراث گرانبهای موسیقی کلاسیک ایرانی و گامی است در جهت شناساندن این هنر اصیل به نسل‌های آینده. امیدواریم این اثر مورد استقبال هنردوستان و علاقه‌مندان به موسیقی قرار گیرد و نام پدرمان، حسینقلی طاطائی را برای همیشه در تاریخ هنر این سرزمین جاودان سازد.

با احترام
فرزندان مرحوم استاد حسینقلی طاطائی

مقدمه

از زمانی که برای نخستین بار با اسناد و مدارک باقی‌مانده از شادروان حسینقلی طاطائی مواجه شدم کمی بیش از یک سال می‌گذرد. به لطف همیشگی و با تماس جناب سیدمحمد موسوی، مدیر محترم مؤسسه‌ی فرهنگی ـ هنری ماهور خود را به دفتر ایشان رساندم و با جناب آقای فرهاد بابایی و سرکار خانمی که همراه ایشان تشریف آورده بودند، و کمی بعد متوجه شدم دختر جناب طاطائی هستند، آشنا شدم. جناب بابایی را از پیش می‌شناختم و با فعالیت‌هایشان در زمینه‌ی موسیقی آوازی به ویژه تخصصشان در موسیقی مازندران آشنا بودم و دریافتم سرکار خانم طاطائی به واسطه‌ی طی دوره‌ی دانشگاهی در رشته‌ی موسیقی نزد ایشان، قصد دارند اسناد، مدارک، تصاویر و نت‌نوشته‌های مرحوم پدرشان را با مشورت جناب بابایی برای نشر در اختیار مؤسسه‌ی ماهور قرار دهند. از آنجا که نگارنده در سنوات گذشته بر موضوع نوازندگان ویلن و نیز استخراج دیسکوگرافی آثارشان فعالیت داشتم، قرعه‌ی فال برای به سرانجام رساندن این مجموعه همانجا به نام حقیر زده شد.

در طول سال‌هایی که در زمینه‌ی پژوهش و نشر آثار پژوهشی ـ موسیقایی فعال بوده‌ام بیشتر سعی‌ام بر انتشار و معرفی اسناد و مدارک به‌جامانده از موسیقی و موسیقی‌دانان بوده است. چه فکر می‌کنم نخستین گام برای حفظ بنیان‌های یک هنر سنتی، ثبت و تدوین آثار گذشتگانش است. لذا در همین راه، پروژه‌ی تدوین کتابی را که بتواند زندگی و آثار یکی از نوازندگان شناخته‌شده‌ی ویلن قرن گذشته را در بر داشته باشد، برای خود تعریف کردم و به تدریج فرآیند اجرای آن با مساعدت خانواده‌ی طاطائی و مؤسسه‌ی ماهور فراهم شد.

انبوهی از عکس‌ها، آلبوم‌ها، بریده‌های جراید، پوشه‌های حاوی مدارک و مکاتبات اداری و بیش از چندصدبرگ نت‌نوشته و شعر به صورت تک برگ و نیز در دفترچه‌های متعدد، آن چیزی بود که از زندگی شخصی و هنری طاطائی نزد خانواده به یادگار مانده بود. تمامی این اسناد، اوراق، مدارک، عکس‌ها و نت‌نوشته‌ها طی چندین جلسه توسط نگارنده در دفتر مؤسسه مورد بررسی قرار گرفت تا نهایتاً آنچه مربوط به اسناد زندگی شخصی و هنری و آثار خود طاطائی بود از میان انبوه اسناد، انتخاب و طی مدت کوتاهی مستندسازی شد تا اصل مدارک هرچه سریع‌تر نزد خانواده بازگردد. مرحله‌ی بعدی شامل دسته‌بندی مدارک بود و سپس نوبت به فهرست‌نویسی و مرتب‌سازی تاریخی رسید. نهایتاً تحلیل و بررسی تاریخی، تکمیل بخش‌های مفقود، جمع‌بندی اسناد و مدارک همراه شرح

و تعلیقات و اضافات آن ماحصل پروژه‌ای است که در فصل‌های مختلف کتاب، پیش روی مخاطب محترم قرار دارد. بخش‌هایی نظیر «صفحه‌شناسی» و «آثار سینمایی» نیز اساساً توسط نگارنده برای تکمیل کتاب حاضر نوشته و بر مطالب موجود افزوده شد.

در پایان لازم است از خانواده‌ی محترم زنده‌یاد حسینقلی طاطائی به ویژه دختر گرانقدرشان سرکار خانم آذر طاطائی به سبب مساعدت بی‌دریغشان برای جمع‌آوری و دراختیارقراردادن کلیه‌ی اسناد زندگی شخصی و هنری این هنرمند قدردانی کنم. از جناب محمد موسوی، مدیر محترم مؤسسه‌ی ماهور نیز به سبب حسن نظر و اعتماد به نگارنده برای انجام این امر، کمال تشکر را دارم. باشد تا خانواده‌های دیگر استادان موسیقی ایرانی نیز در راه نشر اسناد موسیقایی‌شان گام‌هایی اینچنین بردارند.

محمدرضا شرایلی

بهار ۱۴۰۴